

SVETLANA
VELMAR-JANKOVIĆ

ZAPISI SA
DUNAVSKOG PESKA

Copyright © 2016, Đorđe Protić, Žarko Rošulj
Copyright © ovog izdanja 2016, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Dunav,
reka koja se nosi s vremenom,
koja odnosi vreme,
a ipak pamti milenijume.*

Svetlana Velmar-Janković

Sadržaj

<i>Reč priređivača</i>	9
----------------------------------	---

ZAPISI SA DUNAVSKOG PESKA

Pohvala Beogradu	13
Jedan dan u mojoj dečjoj sobi	17
Gumene čizmice	28
Tender za samouništavanje	33
U letu kroz Beograd	39
Opominjač	44
Iščezla banja	50
Kôp kamena	56
Košutnjak	62
Dve obale Ade Ciganlije	68
Osmatračnice sa Avale	74
Gde je bila Nebojša	80
Kalemegdan	86
<i>Grčka kraljica</i> , to ruševno ćoše	92

Svetiljka	98
Bestseller	101
Gluvina	105
Hilandar	109
Kosovo	111
Zlatna ribica	114
San o Evropi	116

ZAPISI O SAVREMENICIMA

Ivo Andrić	123
Meša Selimović	127
Patrijarh Pavle	130
Antonije Marinković	135
Zoran Mišić	141
Ivan Dimić	150
Milorad Pavić	155
Nikša Stipčević	160
Petar Džadžić	172
Borislav Pekić	181
Ivan V. Lalić	184
Sveta Lukić	190
Jovan – Vava Hristić	193
Slobodan – Boba Selenić	196
Nikolaj Timčenko	199
Dušan Puvačić	202
<i>Napomena o zapisima objavljenim u ovoj knjizi</i>	<i>207</i>
<i>Biografija Svetlane Velmar-Janković</i>	<i>211</i>

Reč priređivača

Književni termin *zapis* ima mnoga značenja. Najčešće označava belešku na praznim listovima ili drugim belinama knjige. Često, posle pročitane knjige, strastan čitalac zapisuje svoje utiske o tom delu. Postoje i „zapisi“ u obliku *amajlije* koju sastavljaju pojedini „duhovnici“ da bi, na taj način, „lečili“ vernike od „bolesti i drugih napasti“. No, nas ovde najviše interesuju *zapisi* kao veoma omiljeni žanr u književnosti.

Poput mnogih drugih pisaca, i Svetlana Velmar-Janović pisala je *zapise*. Kad je 2011. godine dobila poziv na saradnju od redakcije *NIN*-a, predložila je da u tom časopisu objavljuje „Zapise sa dunavskog peska“ u kojima bi pisala o svom gradu. Ovi tekstovi su naišli na lep prijem kod čitalačke publike, pa je Svetlana nameravala da ih objavi i u knjizi zapisa o Beogradu. Poštujući ovu njenu želju odlučio sam da od tekstova sličnih po tematici priredim Svetlaninu knjigu zapisa o Beogradu.

Prvi deo čine „Zapisi sa dunavskog peska“, čija su okosnica tekstovi iz *NIN*-a. U ovaj odeljak ušli su i neki zapisi

koji nigde nisu objavljeni a koji ovde nesumnjivo spadaju. Među njima je i zapis „Jedan dan u mojoj dečjoj sobi“, nastao 1992. godine, na predlog akademika Svetozara Koljevića, tada urednika edicije srpske književnosti, koju je izdavala sarajevska „Prosvjeta“. Akademik Koljević je u tu ediciju uvrstio i Svetlanin roman *Lagum* i predložio joj da, kao dodatak knjizi, napiše nešto o svom detinjstvu. Tako je nastao zapis koji se ovde objavljuje, a predstavlja svojevrsne Svetlanine „pra-prozrake“. Moglo bi se reći da je to bio „zametak“ Svetlanine autobiografske proze koji se, kasnije, razbokorio u knjige *Prozraci* (2003) i *Prozraci 2* (2015). Kao što je poznato, taj Svetlanin rukopis imao je tragičan udes poput mnogih ljudi iz Sarajeva: kad je počeo rat u Bosni – 1. maja 1992. godine – izgoreo je zapaljen prvim bombama! Srećom, Svetlana je sačuvala kopiju svog „sarajevskog“ rukopisa.

Drugi deo, „Zapisi o savremenicima“, sklopljen je od tekstova iz Svetlanine zaostavštine, kojima se Svetlana opraštala od svojih bliskih prijatelja-pisaca i uglednih sugrađana, među kojima su bili Ivo Andrić, Meša Selimović, Zoran Mišić, Milorad Pavić, Borislav Pekić, Petar Džadžić, Ivan V. Lalić, ali i patrijarh Pavle i drugi ne manje značajni njeni savremenici.

*

Ovo je treća knjiga Svetlane Velmar-Janković od kako je preminula. Nastala je svesrdnom podrškom njenog ekskluzivnog izdavača „Lagune“, posebno Dejana Papića i Dejana Mihailovića, na čemu im i u ovoj prilici zahvaljujem.

Žarko Rošulj, zima 2015.

ZAPISI SA
DUNAVSKOG
PESKA

POHVALA BEOGRADU

Slutim da nedovoljno pamtimo svoj grad. Strepim da ga nedovoljno razumemo. Nedovoljno osluškujemo. Nedovoljno primećujemo.

A Beograd traje i u sadašnjosti: potavneo, ogoleo, ojađen i obeznađen, ali traje. U raznolikim menama dana i godina, u oticanju ljudskih života, kalemegdanski bedem, uspravljen nad rekama, ustremljen ka nebesima, bdi, nepomeriv, nad surovim postojanjem Balkana, na čijem pramcu plovi kroz vekove.

Naviknuti na ovaj prizor opstajanja u trajanju, obično ravnodušni i prema njegovoj lepoti i prema njegovom značenju, kao i prema sadržinama mnogih slojeva prošlosti sačuvanih u kalemegdanskim zidinama, u lagumima, u samoj kalemegdanskoj steni mi, građani Beograda, taj prizor uglavnom više i ne zapažamo. A i kako da, ophrvani i porušeni životom, otežalim naročito poslednjih godina, meseci, nedelja i dana, sačuvamo tu sposobnost za poimanje poruka iz prošlosti? Za čitanje njihovog smisla u sadašnjosti?

Materijalno siromaštvo kao da nas goni i u duhovno siromaštvo i u moralnu oskudnost. A tako ne bi smelo i ne sme da bude: da smo učili i naučili kako da pamtimo svoju prošlost, možda bismo lakše menjali ovu našu sadašnjost. A možda se, ovakva, ta sadašnjost i ne bi događala.

Ne treba pristajati na gluvido ravnodušnosti, na slepilo sebičnosti, na pustošenje svireposti. Podsetimo se: život čovečji dobija smisao u davanju, ne u uzimanju, u pružanju, ne u otimanju.

U poslednjih pola veka i na ovu prastaru istinu smo zaboravili, jer smo zaboravili da obnavljamo pamćenje: više se ne sećamo ne samo svojih predaka nego ni svojih savremenika, ni samih sebe. Zato smo stigli tu gde smo.

Od nepamćenja sahnje nam korenje: i lahor nas može odneti, kao isušene grančice.

Uverena sam: oni koji se trude da pamte Beograd lakše podnose i ove dane tamne od briga i teške od neizvesnosti. Ako pamtimo Beograd, otvaraju nam se vremenski prostori u kojima postoji prošlost ovoga grada i mogu se prepoznati tajanstvene lozinke na koje se ti prostori odazivaju. Oslušnimo reči despota Stefana Lazarevića:

*Došavši,
Nađoh najkrasnije mesto
Od davnina
preveliki
grad Beograd
koji je po slučaju
razrušen i zapusteo.
Sazdah njega
i posvetih ga
Presvetoj Bogorodici.*

Svi oni koji, u svojim zapisima, svedoče o uzdizanju despotovog Beograda, svedoče i o njegovoj čudesnoj lepoti koja je trajala samo dve decenije, koliko i sam despotov grad, ali se pamtila kroz vekove. Zašto je bitno da, u našem pamćenju, opstane spoznaja o davnom Beogradu despota Stefana Lazarevića? Zato što je taj despotov Beograd, nevidljiv u vremenu, opstao u predanju kao čarovit grad materijalnog i duhovnog bogatstva, iako sazdan na vetrometini istorijskih lomova, iako podignut nad ponorom budućnosti. Treba ga pamtiti zato što je nastao posle sukoba na Kosovu 1389. i što je bio uzdignut mudrošću i ljubavlju svoga vladaoca; zato što je to vid i privid jednog Beograda kakav je mogao biti, zato što predstavlja ispunjenje jednog sna o Beogradu. Svi vidovi Beograda iz vekova koji dolaze posle, vidovi su Beograda kakav je morao biti: izložen svim vrstama nepogoda tu, na pramcu Balkana, na razmeđi voda i vetrova, naroda i religija, na raskršću puteva zemaljskih i nebeskih. U našem pamćenju taj Beograd treba da ostaje i opstaje kao grad koji štiti a ne napada, koji prima i daje a ne uzima, grad moćan koliko u odbrani toliko i u sapatnji. Sapatnja je njegova odbrana. Istorija Beograda koju valja najdublje pamtiti istorija je bezmernog ljudskog patništva ali i istorija oplemenjenog otpora zlu. Tamo negde, u daljini prošlosti, blista Beli Grad despota Stefana; ovde, u sadašnjosti koja nam izmiče, tavori Beograd u ovom neherojskom vremenu. Ali kalemegdanska tvrđava, sklopljena nad svojim tajnama, uznesena nad otrovanim vodama, a odrazom u nebesima, poziva nas na potpunije samosaznavanje i na otpor beznađu. Na poniranje ka Suštini i ka Smislu postojanja. Ovaj grad tamni i propada od duha sebičnosti

i samozadovoljnosti, odbranimo ga. Uz duh opiranja zlu, samo mu duh plemenitosti, smišljeno odbačen i prezren poslednjih decenija, može vratiti sjaj.

Na nama je da našem gradu povratimo belinu u trajanju, smisao u opiranju, svetlost u postojanju. I nadu, po kojoj ne sme da popadne prašina.

JEDAN DAN U MOJOJ DEČJOJ SOBI

Kad god se ispitujem o osnovama mog intelektualnog i duhovnog uobličavanja, vraćam se u rano detinjstvo, u godine pred Drugi svetski rat. A kad god se vraćam u rano detinjstvo, vraćam se u svoju dečju sobu, u stanu u Ulici Jovana Ristića 21, na Vračaru, u Beogradu. Stan je izgoreo u sedam sati i pet minuta na dan 6. aprila 1941, ali u toj prostranoj, svetloj sobi zatičem tanano spokojstvo u uglovima, između zidova, ispod prozora, iskošeno, prekriveno zavesom od belog muslina. U delu sobe u kojem se igram stanuju lutke u svojim krevetima, ali sede i za stočićima na kojima im poslužujem meko bareno jaje sa hlebom, što volim, ne i belu kafu sa kiflom premazanom buterom i medom, što ne volim. Među lutkama, mada me moja *Madame* neprekidno upozorava da nije lepo praviti takvu razliku, ipak imam miljenicu. To je plavo-kosa *Janette* koja je svoje ime donela iz Pariza, zapisano na malom medaljonu što nosi oko vrata. Umiljata Janette govori samo francuski pa zato i mi sa njom razgovaramo

na francuskom, *Madame* i ja. Pomišljam da će to možda povrediti druge lutke koje ne mogu da nas razumeju, i sa *Janette*-om često pričam nasamo, nedozvoljeno je izdvajam od drugih, nekad namerno a nekad i nehotice. Jedini koji Parižanku prihvata punim srcem i sporazumeva se sa njom savršeno, iako bez ijedne reči – ni on ne zna francuski, još nije naučio – to je plavi medica od kaučuka, koji spava u mom krevetu. On mi uvek pomaže. Ujutru, kad kod otvorenog prozora radim gimnastiku, u čemu uživam, meda se zajedno sa mnom prevrće preko glave i priznajem da to radi mnogo bolje od mene. Ali kad, odmah zatim, dođu poslovi u kojima manje uživam, kao što je nameštanje moga kreveta pod pažljivim i nepopustljivim *Madame*-inim pogledom, plavi medica me hrabri. Krevet je veliki, to je pravi krevet za odrasle iako su meni, recimo, tek nepune četiri godine – i moram da ga mnogo puta oprčim da bih, kako treba, zategla čaršav ili namestila prekrivač. To su dosadne radnje i dugo traju, kao i šniranje belih dubokih cipela koje, kako su mi objasnili, nosim da bi mi hod bio čvrst – ali su to radnje, i to su mi objasnili, koje se moraju obaviti svakoga jutra, pre no što moj otac uđe u sobu. Kad on uđe, soba treba da je izvetrena i spremna, krevet namešten, prašina prebrisana a *Madame* i ja, i plavi medica, razume se, tip-top uređeni. Tako mi *Madame* kaže, svakog jutra: „Sad si spremna, Lana, tip-top si uređena i možemo da dočekamo tvoga dobrog tatu.“

Tata je sigurno dobar, ali je neprijatno strog, i uvek pretrnem dok pogledom premerava kako sam namestila krevet ili ušnirala cipele, u čemu često grešim. „Preskočila si ovu rupicu, Lana, moraš ponovo da ušniraš tu cipelu“,

kaže tata. „Oh, zar ponovo, zbog te jedne rupice“, mislim. „Da“, kaže tata koji tačno zna šta mislim i zato mi izgleda još odsudniji u svojoj moći, „ponovo. Svaka je rupica važna i ima svoju svrhu. Nikako se ne sme preskočiti“. Stiskam plavog medicu na grudi, i šaka mi se znoji, i jedva čekam da tata ode na taj posao pa da ostanemo samo *Madame*, *medica* i ja. I *Janette*. Tata me podiže u zagrljaj i kaže da sam ja njegova dobra devojčica, ljubi me i ja znam da ću odmah morati da ponovo ušnjiram celu levu duboku cipele. Uvek je leva u pitanju. I dok to zaista radim, čim su se za tatom zatvorila ulazna vrata, i pomalo frkćem kroz nos u znak protesta – pošto ne smem ni reč protesta da kažem, *Madame* i plavi *medica* me uglaš uveravaju da to nije ništa, da ću ja to brzo, jer, u stvari, sjajno šniram cipele.

E, tad stiže vreme za doručak koji je postao veseo čin otkako je *Katica* ušla u našu kuću. Ona, *Madame* i ja, i plavi *medica* smo u tajnom sporazumu. *Katica* je kuvarica i njoj se nimalo ne sviđa da je zovem *gospođo Katicice*, kako bi trebalo. „Nemoj tako da me zoveš: ako ja tebe zovem *Lana*, ti ćeš mene zvati *Katicice*, ali pod jednim uslovom – da pojedješ bar polovinu od onoga što ti spremim, jer si mršava kao štiglic.“ Štiglic? Dopala mi se ta reč, iako nisam znala šta znači. U svakom slučaju morala je da znači nešto pokretno. I radosno. A dopalo mi se i to što mi *Katica* nije više donosila doručak u sobu. Ni doručak ni večeru. Čekala bi da doručkuje tata koji je išao na posao i moja sestra *Gordana* koja je išla u školu. Njima je *Katica*, kako je govorila, „servirala doručak u trpezariji“. A kad bi oni otišli, onda bi došao naš trenutak. *Madame*, *Katica* i ja i plavi *medica*, doručkovali bismo u toploj, svetloj kuhinji, na izvezenom stolnjaku lepo postavljenom. *Katica*

je uživala koliko u kivanju toliko i u lepo postavljenom stolu. A ugađala mi je, mnogo. Uvek bi za doručak bilo spremjeno baš ono što ja volim, i nadala sam se da tata to nikada neće saznati. On nije dozvoljavao nikakvo ugađanje. Mogao bi i da se naljuti na Katicu. A ona je, kad je bila uverena da je ja ne mogu čuti – a ipak sam uvek čula sve ono što nije trebalo – gundala mojoj *Madame*: „To dete gnjave. Nije ni čudo što nije htelo da jede – uvek samo u toj sobi, kao u zatvoru. Pa ko voli da jede sam! Zato je tako mršava!“

Nije bila sasvim u pravu. Moja soba mi je, uistinu, postajala manje prijatna jedino za vreme obroka. Pre no što je Katica došla. Gnjavilo me je da jedem, i samo me je to gnjavilo, a onda je stigla naša okrugla Katica, mlada i vesela, i naučila me je da se može jesti s uživanjem. Inače, moja soba, sa plavim medicom i *Janette*-om, i svima ostalima bila je prostor čudesnih pustolovina i neverovatnih zbivanja.

Posle doručka, na primer, *Madame* i ja i plavi medica vraćali bismo se u sobu i onda mi je *Madame* čitala, na francuskom, neku kraću narodnu priču ili nastavak vilinske bajke grofice De Segir. *Madame* je čitala polako i svojim melodičnim, svežim glasom koji je bio u oprečnosti sa njenim opustošenim licem, odvodila bi me u plavičaste prostore ispriповedanog gde je zlo tako opasno iskušavalo plemenitost da sam uvek strepela od tog iskušavanja. Jer, ja sam se pretvarala, lako, u ličnosti iz bajke koje zlo iskušava, u one koje moraju da savlađuju silne prepreke da bi, na kraju, pobedile. Zli su uvek izgledali jači, i veštiji u preobraćanju u druge oblike, pronicljiviji u predviđanju. Kad bi, na kraju priče ili bajke, dejstvo njihovog zla bilo pobeđeno, uvek mi ih je bilo pomalo žao, kao što mi je

bilo mnogo žao što se vraćam iz tih dalekih pa ipak tako bliskih prostora.

Kad bismo se opet svi našli zajedno u stvarnosti moje dečje sobe, onda bi *Madame* smatrala da to što mi je pročitala, a što sam ja preživela treba ponovo, ona i ja, ali ona manje a ja više, da ispričamo *Janette*-i, na francuskom, kako bi i Parižanka sve razumela. I pričale bismo, čak ponešto i otpevale, *Janette* bi bila zadovoljna a i plavi medica je tako, uz nas, polako učio francuski. Bila sam sigurna da već sve razume.

Tek što bih završila sa prepričavanjem, stiglo bi vreme za izlazak. I kad je sijalo sunce, i kad je padala kiša, i kad je duvao vetar, i kad je vejao sneg – *Madame* i ja bismo se spremale i izlazile u park, koji postoji i danas, park kod tadašnjeg Manježa a današnjeg Jugoslovenskog dramskog pozorišta. „Dan može biti prijatan i kada pada kiša i kada duva vetar“, govorila mi je *Madame*. „Nelepim danima mi moramo dodati prijatnost. Hladnim toplinu. Onda je i naš život lepši.“ U parku su me, ako nije bilo neko nevreme, čekale drugarice, pa smo se zabavljale u pesku, ili terale obruče, ili skakale preko konopca, ili igrale žmurke i šuge. Zimi smo se sankale na blagoj nizbrdici parka i pokušavale da napravimo Sneška koji nam se uvek rušio u hrpu snega.

Vraćale smo se iz parka uzbrdicom Ulice Jovana Ristića koja danas nosi ime Svetozara Markovića. Uzbrdica je zamarala slabo srce moje *Madame*, pa smo prolazile sporo pored uličnih prodavaca načičkanih duž ograde Treće muške gimnazije. Prodavali su crveno-bele šećerne luše, okrugle i duguljaste lilihipe raznih boja zavijene u celofan, lule i štapove od mrkog prepečenog šećera. U lulama je,

umesto pepela, bio mak. Prodavali su semenke, i kikiriki, i kokice. I, u jesen, pečeno kestenje.

Bilo mi je dozvoljeno da svaki drugi dan dobijem po jedan lilihip koji izaberem. Volela sam lilihipe, naročito otkada sam ih ugledala u Diznijevom stripu o Pinokiju – ne znam više da li je to bilo u *Politikinom zabavniku* ili u *Mika Mišu* – ali sam jako želela da probam i lulu ili, bar, lušu, o čemu nije moglo biti ni govora. „Možeš dobiti samo ono što je zamotano u celofan“, objasnila mi je *Madame*. „Sve drugo je puno prašine.“

A kikiriki? Zrna su skrivena u svojim mahunama, ispečenim. Zrna su zaklonjena svojim kaputićima, nisu prašnjava.

Da, ali samo ponekad. Kikiriki goji. Osim toga, ne može se svaki dan nešto kupovati. Poklone treba zaslužiti.

Dok se *Madame* pela liftom a ja trčala uz stepenice na treći sprat – sloboda koja mi je bila dozvoljena ako nisam napravila neki prekršaj – bila sam nestrpljivo radosna jer sam znala da me u trpezariji ili u salonu čeka mama. Najlepša mama na svetu koju smo svi morali da čuvamo, jer nije bila sasvim zdrava. Zato je morala ujutru dugo da ostane u krevetu. Ali kada bi se u podne pojavila, prava vila, nikada nije ličila na nekog ko je bolestan. Blistala je među nama dok bismo svi ručali, zajedno, sva blaga, a naročito bi blistala uveče kad bi dolazila da me poljubi pred spavanje. Ponekad bi sačekala i da završim svoju večernju molitvu i da legnem a onda bi pokrila i plavog medicu i mene.

Posle ručka, odmarali smo se. Vladala je velika tišina. A onda, kad bi tata opet otišao da radi, u kuću je ulazila živost. Kod moje sestre Gordane, u njenu sobu,

dolazile su drugarice da uče. Ponekad su svirale i na klaviru. Jedanput nedeljno, mama je primala posete – pa je Katica tog dana imala mnogo posla. Ja sam, dok je ona radila, sedela uz nju na stoličici i gledala kako pravi sendviče, kanapee, razne kolače, minjone. Njene ruke su stvarale čuda. Upamtila sam neke njene pokrete za ceo vek i, ako sad i umem ponešto da izvedem od kulinarskih veština, umem samo zahvaljujući Katičinom majstorstvu koje je, u mrvicama, ostalo sačuvano u mom pamćenju, preslikano. Katice odavno nema, a ja dosta često hvatam sebe kako ponavljam njene pokrete, ostale u meni od pre nekoliko decenija.

Predveče, kad bismo se vratile iz popodnevne šetnje, *Madame* i ja smo igrale društvene igre. Sedele smo za okruglim belim stolom blizu prozora, u mojoj sobi, a napolju je vejavao sneg i zvonile su saonice sitnim zvončićima, ili je promicalo rasvetljeno, kasno letnje predvečernje, ili su dobovale kiše što pristižu iz nekih zanimljivih, okruglih daljina. Lovile smo, udicama, šarene kartonske ribe u velikom kartonskom ribnjaku, bilo ih je sijaset različitih i svaka je imala svoje ime na francuskom, a ja sam to njeno ime morala da naučim i na srpskom jeziku. Zabavljale smo se i igrama „Čoveče ne ljuti se“ i „Maroko“ i mnogim drugim. Ali najviše sam se radovala kad bismo pripremale pozorišnu predstavu sa lutkama. Pozorište, pravo pravcijato, sa malim gledalištem i malom scenom, sa marionetama koje sam dobila iz Engleske, od svoje kume Radmile Babić Đalski. *Madame* i ja bismo danima pripremale predstavu. Uvežbavala me je da pokrećem lutke koncima i da podešavam glas prema njihovim zamišljenim glasovima. *Madame* je imala silno strpljenje sa

mnom. Ne sećam se da je ikada podigla ton ili da me je izgrdila. A bio je to i te kakav rad, to pripremanje predstave koja bi trajala punih četrdeset minuta, sa glavnim izvođačem od samo četiri ili pet godina.

Premijera je uvek bila svečanost. Prisustvovala su visoke zvanice: pored Gordane, mama i tata. Glavna publika su bile sve moje lutke i meda, posađene u redovima malih stolica i fotelja, sa *Janette*-om i plavim medicom na počasnom mestu. Neposredno pred rat na ove večernje predstave koje su počinjale u osamnaest časova, dolazile su i moje dve najbolje drugarice: Dušanka – Duda Krešić i Biljana Šljivić.

Madame je upravljala osvetljenjem, a ja sam upravljala lutkama i uglavnom sasvim sama izvodila celu predstavu. Obe smo premirale od treme. Osnova za predstavu su bili pozorišni komadi koji su objavljivani, uz šale i priče, u „Šarenom delu“ svake „Zlatne knjige“. *Madame* bi mi čitala komad sve dok ga ne bih naučila napamet – što se događalo vrlo brzo, a onda bismo marionetama dodeljivale uloge i pripremale predstavu.

I *Janette* i plavi medica od kaučuka izgoreli su u požaru koji je 6. aprila 1941. uništio unutrašnjost zgrade u Ulici Jovana Ristića 21. Posle rata, u toj zgradi koja je bila obnovljena, radio je, dugo godina, Ustavni sud Jugoslavije. Unutrašnji raspored bio je, razume se, sasvim izmenjen i, kad sam jednom ušla u taj sud, nisam prepoznala ništa od one kuće u kojoj sam pre rata stanovala. Dugo sam patila što sam *Janette*-u i plavog medicu bila spakovala, uveče 5. aprila, u koferčić sa mojim najnužnijim stvarima: jednom „Zlatnom knjigom“ tamnih korica, koja se zvala

Krcko Oraščić, debeljuškastom crvenom knjigom sa bajkama grofice De Segir, na francuskom, jednim listom iz bloka broj dva na kome sam nacrtala i obojila, drvenim bojicama, veliku šarenu patku koja je sa mnom svakoga jutra razgovarala ako u sobi, osim nas, nije bilo nikog drugog. Godinama mi se činilo da mi plavi medica pomalo zanoveta što sam ga bila zatvorila u taj koferčić koji je bio ostao, zauvek, pored mog kreveta. Nisam zgrabila koferčić u času kad je otac zgrabio mene iz kreveta dok su štuke preletale preko nas. I nešto je već silno tutnjalo unaokolo. Htela sam, kasnije, dok smo gledali kako plamen liže, iz prozora, uz zidove zgrade, da utrčim u taj plamen, samo začas da se vratim po koferčić sa plavim medicom, brzo bih ja to – ali mi nisu dali. Otac me je čvrsto držao u naručju. Samo sam jednom, i to te večeri uoči 6. aprila 1941, kad su se svi pakovali iako je Beograd bio proglašen za „otvoren grad“, odvojila medicu od sebe i koferčić i, eto, on je zauvek ostao u tom koferčiću. Nikad to sebi nisam oprostila. A meda mi je, znam, oprostio: sad mi, prijateljski i u šali, samo povremeno zvoća.

Ovaj jedan običan dan proveden u mojoj dečjoj sobi uvek prizivam da bih se ponovo uverila da je ostao kao osnova svim budućim danima moga postojanja. Stan je, 6. aprila 1941, nestao u plamenu, kao i *Janette*, i plavi medica, i pozorište i sve drugo što se pretvorilo u ništa. Posle tog 6. aprila život se izokrenuo iz temelja, pa su i oni koje sam najviše volela u tom izokretanju izlazili, jedan za drugim, iz te nepojamne vrteške. Ipak, kad se osvrnem na hiljade

proteklih dana, vidim da sam ih, gotovo uvek, i kad su bili sasvim zatamnjeni od moje patnje, započinjala istim radnjama, kao i nekad, u dečjoj sobi: gimnastika, pa spremanje kreveta, sobe i sebe da početak dana dočekam tip-top. Dan je trebalo zaslužiti. Ako je bilo patnje, to je bila moja lična stvar kojom se drugi nije smeo opteretiti. A sve što je, u danu koji je počinjao, trebalo uraditi, moralo se uraditi. Oдавно više nije bilo tate da proverava kako radim, ni *Madame* da me hrabri – otac je otišao u haos evropske emigracije u septembru 1944, istog meseca kad je, bolesna od užasa pred sovjetskom vojskom što je nadirala, pred crvenom revolucijom koja ipak pobeđuje, *Madame* umrla u svom stanu, u Ulici Žorža Klemansoa broj 4, sada je to Ulica Lole Ribara.* U potpuno izmenjenom poretku stvari, tlocrt mojih dnevnih radnji od nekada ostao je, u osnovi, neizmenjen: francuske kratke priče i vilinske bajke grofice De Segir smenjivale su drukčije lektire, igra je sve više postajala rad da bi mi, sad, sve češće izgledalo da rad, iako iz dana u dan naporniji i veći sve više liči na igru, jer samo on donosi prečišćenu radost. Ono čemu su me učili svi koji su svojim prisustvom ispunjavali moju dečju sobu i koji sve ovo vreme, u kojem jesam, ispunjavaju svojim prisustvom moju unutaršnjost – da je svaki rad bitan i da ga treba obaviti najbolje što se može, a da je najbitnije duhovno iskustvo koje nas odvodi i spoznanju neprepoznatljivog – traje, kao nauk, u meni i danas, a osvaja se i potvrđuje svakim danom. Zahvalna sam im što su me naučili da se svaki dan ima ne samo zaslužiti nego i odslužiti, jer je dobijen na poklon, kao lilihip; da je svaki dan

* Trenutno, to je Svetogorska ulica. (Prim. prir.)

ispunjen samo ako je odslužena, u njemu, naša služba. A svako ima svoju službu, ponavljala je to i Isidora Sekulić, kao što svaka rupica na cipeli i svaka čestica u Kosmosu ima svoju Svrhu.